

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компонента
ІСТОРИЯ ТА КУЛЬТУРА ВІЗАНТІЇ
підготовки бакалавра

Луцьк 2026

Силабус освітнього компонента «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА ВІЗАНТІЇ»
підготовки бакалавра

Розробник: Карліна Оксана Миколаївна, доцент, кандидат історичних наук,
доцент

Гарант ОПП



Сергій ПАНИШКО

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми



доц. Хлібовська Г. М.

**Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри
всесвітньої історії**

Протокол № 9 від 11.02.2026 р.

Завідувач кафедри
всесвітньої історії



проф. Стрільчук Л.В.

І. Опис освітнього компонента

Таблиця 1.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	<p style="text-align: center;">А ОСВІТА А4 СЕРЕДНЯ ОСВІТА А4.03 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА) СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІСТОРІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ПЕРШИЙ (БАКАЛАВРСЬКИЙ) В Культура, мистецтво та гуманітарні науки, В9 Історія та археологія, Історія, європеїстика, археологія</p>	Вибірковий
Кількість годин /кредитів 150/5		Рік навчання: другий
ІНДЗ: немає		Семестр: четвертий
		Лекції: 10 год.
		Практичні (семінарські): 20 год.
		Самостійна робота: 110 год.
Мова навчання: українська		Консультації: 10 год.
		Форма контролю: залік

Опис освітнього компонента

Таблиця 2.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма здобуття освіти	<p style="text-align: center;">А ОСВІТА А4 СЕРЕДНЯ ОСВІТА А4.03 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА)</p>	Вибірковий
Кількість годин /кредитів 150/5		Рік навчання: другий
		Семестр: четвертий
ІНДЗ: немає		Лекції: 4 год.
		Практичні (семінарські):

	СЕРЕДНЯ ОСВІТА. ІСТОРІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ПЕРШИЙ (БАКАЛАВРСЬКИЙ)	6 год.
		Самостійна робота: 130 год.
		Консультації: 10 год.
		Форма контролю: залік

II. Інформація про викладача

ППП: Карліна Оксана Миколаївна

Науковий ступінь кандидат історичних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент кафедри всесвітньої історії

Контактна інформація +380672744121, karlina.oxana@vnu.edu.ua

Дні занять: за електронним розкладом <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація

Силабус вибіркового освітнього компонента «Історія та культура Візантії» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти бакалаврського рівня. **Предметом** вивчення є процес виникнення, розвитку, розквіту і падіння Візантійської імперії та її культури. Візантія – законна спадкоємиця Римської імперії, що стала першою християнською державою у світі, об'єднавши єдиною вірою найрізноманітніші народи. Візантія – держава, в якій Церква мала величезну владу, рівну владі імператора, держава, в якій імператорами довгий час ставали не за монархічним правом успадкування, а за допомогою зрад, інтриг і жорстокості; держава, столиця якої визначала дії чиновників по всій країні та завдавала напрямки розвитку в усіх галузях суспільного життя; держава, в якій приватне право відділялось від публічного і не домінувало, як на середньовічному Заході; держава, в якій були раби, але не було рабовласницького ладу, були знатні роди, але їхні представники так і ніколи не стали посправжньому феодалами. Візантія – єдина в середньовічній Європі аграрна держава з надзвичайно розвинутим міським життям, повною власністю на землю та розгалуженою податковою системою. Поєднання у Візантії тяглості традицій (збереження централізованої бюрократії, норм римського права, функцій міст, зовнішніх рис побуту) з мінливістю і пристосуванням до нових умов розвитку (зміни типів власності, соціальної структури, системи світоглядних цінностей). Провідна роль Візантійської держави у середньовічному світі та потужний вплив на перебіг міжнародних подій. Як пряма наступниця і греко-римського світу та елліністичного Сходу Візантійська імперія – центр своєрідної та багатой культури. Величезний вплив Візантії на культури країн так званої візантійської співдружності націй, тобто південнослов'янську та східнослов'янську культури упродовж багатьох віків.

Вивчення пропонованого ВОК важливе для глибшого розуміння вітчизняної історії та навіть сьогодення, оскільки історія та культура Візантії тісно пов'язана з історією та культурою України.

Мета: у хронологічній послідовності висвітлити політичну, соціально-економічну, культурну історію Візантійської імперії; показати візантійське суспільство як систему, модель історичного розвитку, пояснити процес історичного руху, особливості еволюції «супердержави»

середньовіччя, розкрити її сильні й слабкі сторони, причини блискучих успіхів і фатальних невдач, які, врешті, привели до загибелі Імперії.

Завдання:

- відобразити важливі процеси та закономірності розвитку візантійської цивілізації;
- висвітлити еволюцію економічних структур Візантії;
- виділити етапи становлення соціальної структури візантійського соціуму та її еволюцію;
- простежити розвиток форм державного і місцевого управління в Імперії;
- розкрити характерні риси світогляду ромеїв та їхнього повсякденного життя;
- показати роль Християнської Церкви у розвитку візантійської цивілізації;
- продемонструвати досягнення візантійської культури упродовж століть;
- показати взаємозв'язок історії та культури Візантії з Руссю;
- сформувати у здобувачів освіти здатність розуміти візантійське суспільство як особливу цивілізацію, модель історичного розвитку, цілісність та своєрідність якої визначало Православ'я.

Освітній компонент розвиватиме у здобувачів освіти *Soft Skills*, котрі дозволять їм бути успішними у майбутній професійній діяльності (вміння переконувати, знаходити підхід до людей, формувати навички лідерства, толерантного міжособистісного спілкування, роботи в команді, особистісного розвитку, управління часом, розвивати ерудованість, креативність, критично оцінювати якість виконуваних робіт тощо).

Структура навчальної дисципліни

(для очної денної і заочної форм навчання)

Таблиця 3.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					Форми контролю / бали
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практичні (Семінари)	Консультації	Сам. робота	
1	2	3	4	5	6	
Змістовий модуль 1. Становлення та розквіт Візантійської імперії						
Тема 1. Візантійський феномен у світовій історії		2/2			7/8	Т/5
Тема 2. Візантія у IV – V ст.: запоруки успіху		2		1/1	7/8	Т/5
Тема 3. Доба імператора Юстиніана I Великого			2/2		7/8	ДС/5
Тема 4. Ранньовізантійська культура			2	1/1	7/8	ППО/5
Тема 5. Візантія у другій половині VI – VII ст.: перетворення Ромейської держави		2		1/1	7/8	Т/5
Тема 6. Доба іконоборства			2		7/8	ДБ/5
Тема 7. Розквіт Імперії. Візантія і Русь			2	1/1	7/8	Д, ДС/5
Тема 8. Культура Візантії VII – першої половини XI ст.			2/2	1/1	6/9	ДС, Т/5
Контрольна робота						10
Разом за змістовим модулем 1	76/76	6/2	10/4	5/5	55/65	50
Змістовий модуль 2. Візантія кінці XI – середині XV ст.						

Тема 9. Століття Комнінів		2		1/1	1/2	T/5
<i>Тема 10. Візантійська культура доби розквіту (XI – XII ст.)</i>			2/2		1/2	T/5
Тема 11. Перша загибель і відродження Візантії			2	1/1	1/2	ДС/5
Тема 12. Візантія в другій половині XIII – XIV ст.			2	1/1	1/2	Д, ППО/5
Тема 13. Побутова культура роменів у XIII – середині XV ст.			2	1/1	1/1	Д, РМГ/5
<i>Тема 14. Падіння Візантії</i>		2/2			1/2	T/5
Тема 15. Пізньовізантійська культура			2	1/1	0/1	РМГ, ППО /5
Контрольна робота						10
Разом за змістовим модулем 2	74/74	4/2	10/2	5/5	55/65	50
Усього годин для очної денної форми навчання	150	10	20	10	110	
Усього годин для заочної форми навчання	150	4	6	10	130	

Форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, РМГ – робота в малих групах, Д – доповідь, КР – контрольна робота, ППО – письмове поточне опитування, Т – тести.

*Для студентів заочної форми навчання: а) курсивом виділено теми лекцій і практичних (семінарських) занять; б) через риску вказано кількість годин для вивчення кожної теми.

У процесі вивчення освітнього компонента використовуються такі **методи**:

- **пояснювально-ілюстративний та репродуктивний** (розповідь, пояснення, консультація, робота зі словником, таблицями, схемами, складання плану, виконання практичних завдань);
- **проблемно-пошуковий** (проблемного викладу, розв'язання проблемних ситуацій, бесіда, дослідження, спостереження, узагальнення, синтез, аналіз, порівняння, зіставлення, структурування, робота з науковою літературою);
- **комунікативно-творчий з елементами інтерактивного навчання** (вирішення творчих завдань; спільне розв'язання проблем, робота в групах, дебати, дискусія, ситуаційний аналіз).

Завдання для самостійного опрацювання

1. Підготувати тези до теми «Візантійська історіографія IV – VI ст.».
2. Скласти таблицю на тему «Візантійська культура IV – першої половина XV ст.» з такими графами: століття, твори живопису/іконопису, архітектура, історичні твори, художня література, богословські твори,
3. Скласти карту-схему «Воєнні походи Юстиніана I Великого».
4. Написати есе на тему «Візантійська спадщина в Європі».
5. Підготувати віртуальну екскурсію по Константинополю доби Юстиніана I Великого.
6. Підготувати хронологічну таблицю основних подій, поділивши їх за роками правління династій: Федосіїв, Іраклідів, Ісаврської, Аморійської, Комнінів, Ангелів, палеологів.

*Оцінка за виконану самостійну роботу враховується в оцінці семінарського заняття

Методичні рекомендації до виконання завдань й оформлення матеріалів:

Для виконання завдань з циклу «Самостійна робота» необхідно:

- повторити теоретичний матеріал, котрий опрацьовували здобувачі разом з викладачем на практичних заняттях з курсу;

- при виконанні завдань обов’язково дотримуватись засад доброчесності: подавати лише перевірений матеріал, правильні бібліографічні відомості, зазначати ресурси, котрі Ви використовуєте;
- практичні завдання слід оформляти у друкованій формі;
- не потрібно переписувати завдання, слід відразу давати на нього відповідь;
- при написанні письмових робіт необхідно висловлювати власну позицію щодо теми, обґрунтовувати її, підкріплювати положення історичними фактами;
- презентація повинна містити 12 – 15 слайдів з інформацією щодо визначеної теми, ілюстрованою відповідними світлинами, графіками, схемами тощо;
- бібліографічні покликання подавати в кінці всього тексту відповідно до Державного стандарту 2015 р.

IV. Політика оцінювання

Увесь освітній процес відбувається на засадах чесності, справедливості, відповідальності за результати своєї роботи, довіри до усіх учасників освітнього процесу, об’єктивності оцінювання, толерантності, соціальної та гендерної рівності (деталі за: [Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30.08.2023 р.](#))

Здобувач освіти повинен систематично відвідувати практичні заняття з ВОК, не запізнюватися, щоб не переривати роботу викладача та своїх колег.

Усі усні завдання належить складати у визначений викладачем час. Письмові завдання слід подати на перевірку у визначений викладачем час, оформивши відповідно до вимог, що ставляться до такого виду робіт.

Обов’язково потрібно дотримуватися засад академічної доброчесності: під час виконання завдань не можна привласнювати собі результати інтелектуальної діяльності інших осіб, при оформленні результатів своєї праці потрібно подавати покликання на публікації, якими послуговувалися у ході підготовки матеріалів, зазначити ресурси, якими користувалися; не можна підтасовувати факти, ілюстративний матеріал, бібліографічні відомості, не допускається користування шпаргалками під час виконання тестових завдань, письмового поточного контролю. Жодні форми порушення академічної доброчесності (недбайливе цитування, присвоєння чужих ідей чи робіт, плагіат, псевдоавторство, неповажне ставлення до учасників освітнього процесу тощо) недопустимі. У разі таких дій – адекватна реакція відповідно до [Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 25.05.2023 р.](#)

Оцінювання відповідей здобувачів освіти на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в дискусії та дебатах, письмового поточного опитування; у формі написання тестів, письмової самостійної роботи та контрольних робіт за змістовими модулями.

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття (з поважних причин), на консультаціях він має право відпрацювати пропущені заняття в усній формі та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми за першим і другим модулями. Дедлайн відпрацювання – до дати написання контрольної роботи з кожного модуля. Якщо здобувач освіти не має заборгованості з тем, винесених на оцінювання на залік, та отримав протягом семестру не менше 60 балів, то одержує за залік відповідний підсумковий бал – зараховано. У випадку, коли він отримав менше як 60 балів, то складає залік згідно з розкладом, затвердженим навчальним відділом Волинського національного університету імені Лесі Українки. Якщо здобувач освіти не склав залік з першого разу, то має можливість перескладати його ще двічі згідно з [Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань](#) здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Участь у науковій роботі з тематикою ВОК «Історія та культура Візантії» дозволяє здобувачам вищої освіти отримати додаткові бали до поточного оцінювання: доповідь на науковій

конференції (без публікації тез) – 3 бали; участь у роботі конференції (з публікацією тез) – 5 балів; участь в студентській олімпіаді – від 3 до 10 балів (1 місце – 10, 2 – 7, 3 – 5 балів, участь – 3 бали); участь у студентських конкурсах наукових робіт – від 5 до 15 балів (1 місце – 15, 2 – 10, 3 – 7 балів, участь – 5 балів); публікація статті у виданнях, що не входять до переліку фахових в Україні – 10 балів; публікації у виданнях, що входять до переліку фахових видань України – 15 балів; презентація дослідження на засіданні Наукового товариства аспірантів і студентів факультету – 5 балів; презентація дослідження на засіданні проблемної групи – 5 балів.

Під час вивчення ВОК визнаються результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні курси/тренінги, онлайн-освіта, стажування тощо), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають ВОК як в цілому, так і його окремим модулям, темі (темам), що передбачені цим силабусом. Деталі щодо процедури зарахування результатів наведені в [Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.08.2024 р.](#)

Модульне оцінювання здійснюється в межах блоків змістових модулів, що включають відповіді на семінарських заняттях і контрольну роботу модуля. Оцінка за блок змістових модулів виставляється за такими результатами: результати поточного оцінювання виступу на семінарському занятті; письмове опитування за блоками змістового, виконання самостійної роботи; результати рубіжного контролю відбиваються в електронному журналі обліку навчальних занять.

Формою проведення контрольної роботи є письмова робота, що складається з відповідей на поставлені питання різного типу, проблемних завдань, відкритих і закритих тестів, які охоплюють всі теми, зазначені в кожному модулі.

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 80 балів) та двох контрольних робіт (максимум 20 балів).

V. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль успішності здобувачів освіти (залік) складається письмово у формі розгорнутої відповіді на шість питань (по три питання з кожного блоку питань, винесених для здійснення письмового контролю успішності навчання)

Питання для здійснення підсумкового контролю успішності навчання

1. Становлення розквіт Візантії

2. Візантійський феномен у всесвітній історії.
3. Витоки і утворення Візантійської імперії.
4. Поширення християнства. Міланський едикт. Перший Вселенський собор.
5. Вселенські собори IV – VI ст. Церковна ієрархія ранньої Візантії.
6. Східні отці церкви. Зародження чернецтва. Стовпництво. Кіновії і лаври.
7. Ранньовізантійські храми: базилики та ротонди. Храм Святої Софії у Константинополі.
8. Мозаїки у церкві Сан Віталє в Равенні. Іконопис. Символіка візантійського мистецтва.
9. Письменність і освіта Візантії IV – VI ст.
10. Література та її основні жанри Візантії IV – VI ст.
11. Імперська система влади. Візантійська автократія. Система бюрократії.
12. Аграрний устрій. Міське управління. Циркові партії. Візантійська армія.
13. Посилення автократії за Юстиніана. Кодифікація римського права.
14. Війни з вандалами, готами і персами за імператора Юстиніана I.
15. Церква за Юстиніана. П'ятий Вселенський собор.
16. Військове мистецтво і дипломатія ранньої Візантії.
17. Візантійська історіографія IV – VI ст.
18. Візантія у другій половині VI – VII ст.: економічні проблеми; втрата території імперії.
19. Система екзархатів. Зародження фемного ладу. Трансформація армії у VII ст..
20. Передумови іконоборства. Лев III Ісавр та Ісаврійська династія. Іконоборський собор.

21. Криза іконоборства. Никифор I та початок політики компромісу. Відновлення іконошанування.
22. Селянська громада у Візантії у VIII ст. Візантійське село в X – XII ст. Причини та шляхи обезземелення селян. Парики та динати.
23. Візантійське місто в X – XII ст. Константинополь.
24. Правління імператорів Македонської імперії. Оформлення класичних форм візантійської державності та політики.
25. Зовнішня політика Візантії та її дипломатія в IX – X ст.
26. Візантія і Русь в IX – XI ст.
27. Василій II Болгаробійця та загарбання Болгарії. Внутрішня політика Василя II. Посилення кризових явищ.
28. Йоан Дамаскін. Феодор Студит. «Македонський ренесанс». Піднесення освіченості у суспільстві. Теологія. Філософія.
29. Діяльність Фотія та його школи. Риторика і початок літературної критики. «Енциклопедичний» характер діяльності гуртка Константина Багрянородного.
30. Історіографія «македонського ренесансу».

2. Візантія кінці XI – середині XV ст.

31. Соціально-політична криза Візантії XI ст. Турки-сельджуки. Битва під Манцикертом.
32. Олексій Комнін та стабілізація ситуації. Візантія та хрестоносці.
33. Візантійське суспільство і влада в добу Комнінів.
34. Зовнішня політика Візантії в XII ст. Військове мистецтво і дипломатія.
35. Школа і «вища освіта» Візантії XI – XII ст.
36. Михаїл Псьолл. Розквіт історіографічного жанру в XII ст.
37. Література. Право. Природничі та географічні знання XI – XII ст.
38. Мозаїки і фрески. Іконопис XI – XII ст. Монументальна церковна архітектура XI – XII ст.
39. Прикладне мистецтво. Музика XI – XII ст. Побутова культура візантійців X – XII ст.
40. Перша загибель Візантії. Причини і наслідки першого падіння Візантії для самої Імперії.
41. Нікейська імперія. Трапезундська імперія, розгром Епіра і хрестоносців.
42. Відновлення Візантійської імперії. Географія Візантії в другій половині XIII – XIV ст.. Економічний потенціал.
43. Зовнішня політика Візантії в другій половині XIII – XIV ст.. Ліонський собор та спроби унії. Поява турків-османів. Посилення Болгарії та Сербії.
44. Громадянська війна у Візантії. Йоан Кантакузин і період його правління.
45. Початок турецького завоювання Балкан. Косове поле. Завоювання турками Болгарії.
46. Візантійське село і місто в XIV – першій половині XV ст.
47. «Нікейський період» візантійської культури. Ренесансні тенденції пізньовізантійської культури.
48. Церква і теологія доби Палеологів. Проблема ісіхазму. Григорій Палама. Никифор Григора.
49. Політична теорія. Право. Історична думка. Література доби Палеологів.
50. Природничі та географічні знання. Школи та освіта доби Палеологів.
51. Образотворче мистецтво. Архітектура доби Палеологів.
52. Причини повного занепаду Імперії. Посилення турків у 1420-х роках.
53. Константин XI Палеолог і Мехмед II Завойовник. Останній штурм і падіння Константинополя.
54. Роль візантійської культури у світовій спадщині. Проблема «Візантії після Візантії».

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	
82 – 89	

75 – 81	Зараховано
67 – 74	
60 -66	
0 – 59	Не зараховано (необхідне перекладання)

VI. Рекомендована література та інтернет ресурси

Веліховський А. OFM. Богупосвячені. Короткий нарис історії монашества від початків до сьогодення. Жовква: Місіонер, 2022. 208 с.

«Візантійщина»: візантійський цивілізаційний спадок у Центрально-Східній Європі; за ред А. Домановського, О. Файди; уклад. М. Домановська. Харків: Майдан, 2018. 332 с.

Жданович О. Кочівники і Візантія у Менандра: монографія. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. 236 с.

Жданович О. Варварська периферія Візантійської імперії (до питання про етногенез тюркських народів раннього середньовіччя). *Етнічна історія Європи*. 2020. Вип. 62. С. 60 – 68.

Кашук О. Я. Монотелітство у Візантії VII століття: доктрина, політика та ідеологія влади: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 344 с.

Степовик Д. Візантія: кризь одинадцять століть її історії: нове вид. Київ: Дніпро, 2022. 278 с.

Byzantinoucrainica, vol. 1. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2022. 508 с.

Domanovska M. E., Domanovski A. M. Byzantine Studies in dissertations produced by Ukrainian Scholars, 2012 – 2022 (historical sciences). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. 2022. Вип. 35. С. 89 – 106.

Gregory T. E. A History of Byzantium. Oxford: Blackwell Publishing, 2025. 382 p.

Kolovou I. Anna Komnene and the Alexiad: The Byzantine Princess and the First Crusade. Pen & Sword History, 2020. 341 p.

LePree J. F., Djukic L. The Byzantine Empire: A Historical Encyclopedia. New York: ABC-CLIO, 680 p.

Oman Ch. The History of Byzantine Empire: 328 – 1453. Londo: Madison & Adams Press, 2017. 320 p.

Інтернет-ресурси

Василевс. Українська візантиністика. <http://byzantina.wordpress.com>

International Association of Byzantine Studies. <http://www.aiebnet.gr/introduction.html> [Міжнародна асоціація візантиністів]

Byzantine & Medieval links index <http://www.fordham.edu/halsall/medweb> [найповніший перелік посилань на ресурси інтернету з візантинознавства та медієвістики]

Byz/Net: Byzantine Studies on the Net <http://www.thoughtline.com/byznet> [перелік сайтів, що містять матеріали з візантиністики]

Byzantine Sources in Translation <http://www.fordham.edu/halsall/bizantium/alltexts.html> [найповніший каталог посилань на переклади візантійських джерел англійською мовою]